

MKZ: ramp op ramp

Terwijl landbouwministers zich in Brussel het hoofd breken over oplossingen voor de gekkekoeienziekte, krijgt de Europese vleessector met de uitbraak van mond- en klauwzeer in Groot-Brittannië alweer een ramp te verwerken. Dit keer geen prion als boosdoener, maar een zeer besmettelijk virus. Vooral de boeren en de dieren zelf zijn de dupe. Consumenten lopen geen gezondheidsrisico.

De laatste uitbraak van mond- en klauwzeer (MKZ) op het Europese vasteland, in Griekenland, dateert van juli vorig jaar. De MKZ-epidemie die op 20 februari in Groot-Brittannië aan het licht kwam, is van een heel andere orde van grootte. In tientallen bedrijven en in een wildpark werd mond- en klauwzeer gediagnosticeerd, met de nodige snelle slachtingen als gevolg. Ook op het Europese vasteland werden meteen de strengste veiligheidsmaatregelen van kracht. Dieren – vooral schapen – die vanuit Groot-Brittannië in februari naar het Europese vasteland zijn geëxporteerd, werden uit voorzorg zo snel mogelijk gedood en vernietigd.

ALLEEN EVENHOEVIGEN

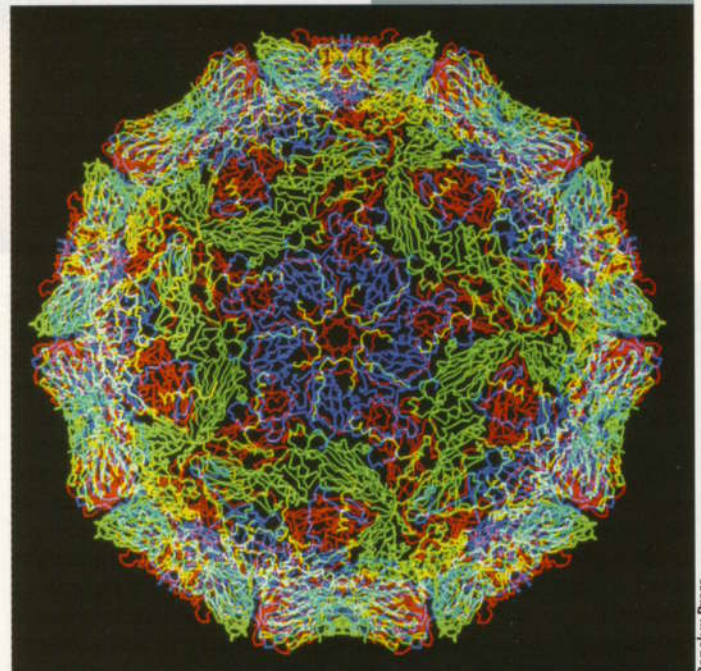
Het virus dat in Groot-Brittannië is aangetroffen, is een zeer besmettelijke variant van het MKZ-virus. De variant werd voor het eerst ontdekt in India in 1990. Het vermoeden bestaat dat het virus afkomstig is van varkensvoer met daarin etensresten die tijdens de bereiding onvoldoende zijn verhit. Een overeenkomst met BSE dus. Ook bij die ziekte bleek het veevoer de oorzaak van besmetting te zijn.

Dat een ziekte als mond- en klauwzeer zich zo razendsnel kan verspreiden komt niet alleen door de zeer besmettelijke aard van het virus, maar ook door de intensivering van de internationale veehandel en -transporten. Groot-Brittannië

exporteert ongeveer de helft van zijn schapen en varkens naar Frankrijk en een kwart naar Nederland. In 2000 ging het om bijna een miljoen dieren.

Het MKZ-virus werd in Europa de voorbije vijf jaar gemiddeld zo'n honderd keer per jaar aangetroffen. We hebben het dan uiteraard over geïsoleerde gevallen, niet over epidemieën. Wereldwijd komt de ziekte vooral voor in het Midden-Oosten en Azië, met meer dan vierduizend geregistreerde gevallen in 1999, gevolgd door Afrika met duizend geregistreerde gevallen in datzelfde jaar. De frequentie waarmee de ziekte uitbreekt, wisselt in die gebieden sterk en is bovendien vooral regionaal van aard. In Zuid- en Midden-Amerika komt de ziekte iets vaker voor dan in Europa. De Verenigde Staten, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland zijn al jaren MKZ-vrij. In Nederland was voor het laatst sprake van een epidemie in 1984, in België in 1974. In Groot-Brittannië heerste de laatste epidemie in 1967. Toen werden in totaal 440.000 dieren afgemaakt.

MKZ is een zeer besmettelijke virusziekte die voorkomt bij evenhoevige dieren, hoefdieren waarvan de hoof in twee of vier delen gespleten is. Van de landbouwhuisdieren zijn dat runderen, schapen, geiten, varkens en herten en reeën, maar ook dieren in de dierentuin, zoals olifanten, lama's, antilopen en dieren in het wild, zoals wilde zwijnen, kunnen worden geïnfecteerd. Bij paarden, pluimvee, honden en katten

HET MOND- EN KLAUWZEERVIRUS

Virussen behoren tot de kleinste infectieuze deeltjes die voorkomen bij mens, dier en plant. Ook bij bacteriën komen virussen voor (bacteriofagen, of virussen met een bepaalde bacterie als specifieke gastheer). Virussen zijn ongevoelig voor antibiotica. Een virus heeft grofweg drie eigenschappen waarmee het zich onderscheidt van bacteriën en andere micro-organismen: 1) de kleine afmeting (tussen de 10 en 300 nanometer); 2) het virus kan zelf geen eiwitten aanmaken en gebruikt de gastheer voor zijn eigen vermeerdering, terwijl bacteriën en andere micro-organismen zich door celdeling vermeerderen; 3) het genetisch materiaal van een virus bevat één nucleïnezuur, dus of DNA of RNA. Andere soorten micro-organismen bevatten zowel DNA als RNA.

Het MKZ-virus (aphthovirus) behoort tot de familie van de picornavirussen. Binnen die groep valt ook het hepatitis A-virus. Picornavirussen hebben enkelstrengs RNA als kernzuur en een lengte tussen de 22 en 30 nanometer. Infecties met het MKZ-virus komen niet bij de mens voor. Wel kan de mens enkele dagen drager van het virus zijn. De bij de jonge mensen voorkomende hand-, voet- en mondziekte (HVM) is niet verwant aan MKZ.

A.v.R.

komt de ziekte niet voor. Ook de mens is ongevoelig voor de ziekte, maar hij kan wel enkele dagen drager zijn en zo het virus overbrengen.

Meestal vindt besmetting plaats van dier naar dier, via ademlucht, urine of mest. Ook kan overdracht plaatsvinden via personen (schoenen, kleding, handen), veetransportwagens en dierlijke producten (vlees, vleeswaren en melk). De maatregelen die internationaal, onmiddellijk na het uitbreken van MKZ in Groot-Brittannië, werden genomen, waren dan ook bijzonder stringent. Het virus kan zich ook met de wind over land tientallen en over zee honderden kilometers verspreiden, maar de kans dat het op deze manier van de Britse Eilanden op het vasteland van Europa terechtkomt is erg klein, menen deskundigen.

SYMPTOMEN NIET ALTIJD EVEN DUIDELIJK

De incubatietijd (de periode tussen besmetting en de eerste ziekteverschijnselen) is kort en ligt tussen de twee dagen en twee weken. De ziekte openbaart zich door blaasjes op de tong, de lippen, de snuit (bij het varken), de bek, de klauwen en de uiers. Andere symptomen zijn koorts, kreupelheid, verminderde eetlust en een daling van de melkproductie. Jonge dieren zijn vatbaarder voor het virus. Voor ongeveer de helft van de jonge dieren is de ziekte fataal. Bij varkens en runderen zijn de symptomen duidelijk zichtbaar, zodat op grond van uiterlijke kenmerken al een diagnose kan worden gesteld. Bedrijven met schapen en geiten worden sneller preventief 'geruimd' – de dieren worden gedood en vernietigd – omdat bij deze dieren de ziekte moeilijker te diagnosticeren is. Via het vocht uit de opengebarsten blaasjes, speeksel, urine, mest en melk kan het zieke dier andere dieren besmetten. Op een getroffen bedrijf wordt tussen de zestig en honderd procent van de dieren ziek. Ongeveer vijf procent van de volwassen dieren sterft aan MKZ.

Na de uitbraak op 20 februari mocht Groot-Brittannië geen

Dat een ziekte als mond- en klauwzeer zich zo razendsnel kan verspreiden, komt niet alleen door de zeer besmettelijke aard van het virus, maar ook door de intensivering van de internationale veehandel en -transporten.

MKZ-gevoelige dieren meer exporteren. Verder namen de omliggende Europese landen elk zo hun eigen preventieve maatregelen. In diverse landen werden vervoers- en slachtverboden voor vee afgekondigd en zijn natuurgebieden en dierenparken gesloten (om de dieren die hier leven te beschermen). In Groot-Brittannië werd het maatschappelijk leven op het platteland volledig lamgelegd. Boerenkinderen mogen niet naar school, in besmette gebieden zijn scholen gesloten en parken en natuurgebieden als Dartmoor National Park in Devon en Snowdonia in Wales zijn tot verboden terrein verklaard, voor Dartmoor bleek dit uiteindelijk te laat. Sportevenementen zoals paardenraces werden afgelast. Vleesprijzen stijgen omdat handelaren duurder vlees importeren. Veel Britten hamsteren vlees uit angst dat het aanbod nóg schaarser wordt.

In een aantal Europese landen, zoals Nederland, België, Frankrijk en Duitsland, zijn uit Groot-Brittannië afkomstige dieren preventief geruimd. De kadavers worden onder gecontroleerde omstandigheden verbrand. Transport van kadavers mag wel nog plaatsvinden zolang er geen zieke dieren zijn aangetroffen. Op Britse boerenbedrijven waar de ziekte is geconstateerd wordt al het vee op het bedrijf zelf verbrand. Een sinistere en onsmakelijke

aangelegenheid voor wanhopige boeren en omwonenden en volgens velen een 'middel-eeuwse methode' die een verdere verspreiding van het virus niet voor de volle honderd procent uitsluit.

Vanaf halverwege de jaren vijftig tot 1991 was het in Europa de gewoonte MKZ-gevoelige dieren te vaccineren. Het vaccin tegen het MKZ-virus werd in 1942 door Duitse wetenschappers ontwikkeld. De Europese Commissie verbood vaccinatie tegen MKZ uit economische overwegingen, want de kosten voor vaccinatie en het dreigende verlies van exportmarkten wogen zwaarder dan de kosten voor de vernietiging van geïnfecteerd vee. Bovendien blijft de kans dat de ziekte uitbreekt zelfs na vaccinatie aanwezig, want gevaccineerde dieren kunnen toch drager zijn van het virus.

Belangrijke exportlanden als de Verenigde Staten en Japan willen geen vlees uit landen waar de veestapel wordt gevaccineerd. Door de antistoffen die na het vaccineren in het bloed van de dieren aanwezig zijn, kunnen gevaccineerde dieren niet van zieke dieren worden onderscheiden. Wetenschappers in New York werken momenteel aan de ontwikkeling van een vaccin waarin dat onderscheid wel gemaakt kan worden. Zo'n vaccin zou

uitkomst bieden, nu sommige virologen en boeren willen dat de Europese Commissie vaccinatie tegen MKZ opnieuw in overweging neemt.

DEBAT WEER AANGEWAKKERD

De uitbraak van mond- en klauwzeer heeft het debat over de noodzaak van een duurzamere landbouw weer aangewakkerd. De MKZ-crisis in Groot-Brittannië staat niet los van de voortgaande intensivering en specialisatie van de industriële landbouw. Zulke productiemethode brengt met zich mee dat veel dieren op een beperkte oppervlakte moeten leven, de handel en de slacht grootschalig worden aangepakt en vee en vlees als nooit tevoren veelvuldig in en tussen landen wordt getransporteerd.

De uitbraak van MKZ komt op het moment dat diverse Europese landen vanwege de gekkekoeienziekte een hervorming van het landbouwbeleid overwegen, zoals Duitsland dat streeft naar twintig procent biologische landbouw. In veel Europese landen groeit de biologische landbouw de voorbije jaren snel. Snelle groeiers zijn onder andere Italië, Denemarken en Zweden. In Groot-Brittannië is de markt voor biologische producten de voorbije twee jaar verdubbeld.

De financiële steun voor boeren die willen omschakelen vinden veel boeren- en belangenorganisaties onvoldoende. Vooral varkensboeren die biologisch willen gaan produceren hebben het moeilijk. Hoewel de biologische sector niet ongevoelig is voor ziekten als BSE – de dieren kunnen afkomstig zijn uit de gangbare landbouw – en MKZ, zijn de risico's kleiner omdat de bedrijven kleinschaliger werken en het vee voer van hoge kwaliteit krijgt voorgezet – uitsluitend plantaardig en grotendeels biologisch. Ook in Groot-Brittannië pleiten vertegenwoordigers van de gangbare landbouw en de politiek dan ook steeds vaker voor meer duurzame landbouwmethodes.